

Отримано: 14 березня 2018 р.

Прорецензовано: 15 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: 26garmash@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-104-106

Гармаш О. Л. Семантична складова мережи англомовних концептуальних структур. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Остроп : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 104–106.

УДК: 811.111'366

Гармаш Олена Леонідівна,*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького м. Мелітополь***СЕМАНТИЧНА СКЛАДОВА МЕРЕЖИ АНГЛОМОВНИХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ СТРУКТУР**

Стаття присвячена розгляду семантичних аспектів ідентифікації таких англомовних концептуальних структур як морфологізовані метаконцепти та лексикалізовані концепти а також питань семантичних трансформацій в мережі їх структур. Також увагу зосереджено на лінгвокогнітивному дослідженні процесів творення морфологізованих метаконцептів та їх подальшої реалізації у процесах концептуальної деривації, за дії якої утворюються похідні, що вербалізуються у складі афіксальних інновацій. Відповідно поданої в роботі авторської теорії структура морфологізованих метаконцептів відрізняється від структури лексикалізованих концептів не кількістю кластерів, а ступенем їх наповненості інформаційними складовими. В роботі розкривається думка про те, що семантична варіативність мовного знаку, що виникає через семантичну деривацію, свідчить про дію закону «економії ментальних зусиль». Принципом дії цього закону виступає «пакування» нової інформації у вже готові ментальні структури (концепти). У ролі ілюстративного матеріалу теоретичних викладок даної роботи подаються англомовні інновації.

Ключові слова: лексикалізований концепт, морфологізований метаконцепт, концептуальна деривація, лінгво-ментальне середовище, афіксальні інновації.

Гармаш Елена Леонидовна,*Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, г. Мелитополь***СЕМАНТИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СЕТИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ СТРУКТУР**

Данная статья посвящена рассмотрению семантических аспектов идентификации таких англоязычных концептуальных структур как морфологизированные метаконцепты и лексикализованные концепты а также вопросов семантических трансформаций в сети их структур. Также внимание сосредоточено на лингвокогнитивном исследовании процессов образования морфологизированных метаконцептов и их дальнейшей реализации в процессах концептуальной деривации, при действии которой образуются производные, которые вербализируются в структуре аффиксальных инноваций. Согласно представленной в работе авторской теории структура морфологизированных метаконцептов отличается от структуры лексикализованных концептов не количеством кластеров, а степенью их наполненности информационными составляющими. В работе раскрывается мысль о том, что семантическая вариативность языкового знака, возникающая в результате семантической деривации, свидетельствует о действии закона «экономии ментальных усилий». Принципом действия этого закона выступает «упаковка» новой информации в уже готовые ментальные структуры (концепты). В качестве иллюстративного материала теоретических аспектов данной работы подаются англоязычные инновации.

Ключевые слова: лексикализованный концепт, морфологизированный метаконцепт, концептуальная деривация, лингво-ментальная среда, аффиксальные инновации.

Olena Garmash,*Ministry of education and science of Ukraine Bohdan Khmelnytsky Melitopol state pedagogical university***THE SEMANTIC CONSTITUENT OF ENGLISH CONCEPTUAL STRUCTURES NETWORK**

The theme of the article is inextricably linked with the main task of cognitive approach to the study of the English language system—to explain the process of learning, processing and transmitting of information with the help of verbal means that, in fact, determine the nature of the human mind. The article is devoted to the study of semantic aspects of identification of such English-language conceptual structures as morphological metaconcepts and lexical concepts and also the issues of semantic transformations in the network of their structure. Morphological metaconcepts understood as a unit of metacognition, a constituent of the metacognitive level of the lingvo-mental setting. Also the research deals with the lingvo-cognitive study of the role of English morphological metaconcepts in the processes of conceptual derivation, which determines creation of derivatives, that verbalise as parts of affixal innovations. Under the author's theory submitted in the article, the structure of morphological metaconcepts differs from the structure of lexical concepts not in the number of clusters, but in the degree of their fullness in information components. Filling of clusters of the “zone of initial absence” with the information components occurs when the processes of lexicalization begin. The paper reveals the idea that semantic variation of the lingual unit, arising from semantic derivation, shows the law of “economy of mental effort.” The principle of this law is based on “packing” of new information into already existing mental structures (concepts). English lexical innovations are represented in the role of illustrative material of theoretical definitions of this work.

Key words: lexical concept, morphological metaconcept, conceptual derivation, lingvo-mental setting, affixal innovations.

Останнім часом увагу лінгвістів привертають корелятивні зв'язки між мовою, культурою і ментальністю її носіїв. Мовні одиниці досліджуються в аспекті їх культурної детермінованості, специфічності, здатності слугувати ключем до розуміння відповідної культури [1; 5; 7; 10]. У цьому зв'язку мовознавці наголошують, що самі значення мовних одиниць не знаходяться у свідомості тільки одного, конкретного індивідуума. Значення виводяться із концептуальних схем, що зафіксовані і діють усвідомості всіх носіїв цієї мови разом із семантичною особливістю тієї структури, в якій вона використовується [8, с. 69].

Когнітивний підхід до дослідження системи англійської мови зосереджений на аналізі усіх складових когнітивної діяльності носіїв мови. Ціла низка конкретних завдань нерозривно взаємопов'язана у межах головного завдання – пояснення процесів засвоєння, обробки та передачі інформації за участі вербальних засобів, які, власне, і визначають суть людського

розуму. Тим самим, когнітивна лінгвістика постає перед нами як «галузь мовознавства, що вивчає мову як засіб здобуття, збереження, переробки й застосування знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою реальності та внутрішнього рефлексивного досвіду» [9, с. 365].

У спектрі концептуальної деривації окрему зацікавленість привертують процеси консолідації лексикалізованих концептів, як оперативних одиниць когніції, з такими одиницями метакогніції, як «морфологізовані метаконцепти», що є носіями інформації про можливу структуру нових лексикалізованих концептів та, власне, знаходять в їх структурі свою реалізацію. Процеси їх взаємодії підтверджують той факт, що необхідність закріплення людського досвіду призводить до фіксації когнітивних результатів осмислення світу не тільки на когнітивному (за допомогою лексикалізованих концептів), а й на метакогнітивному рівні (за допомогою морфологізованих метаконцептів).

Будь-які концепти, у тому числі і ті, що на вербальному рівні репрезентуються такими морфологічними засобами, як словотворчі елементи, являють собою структури фрактального характеру. Однак розглядати такі утворення у відриві від лексикалізованих концептів, з якими вони взаємодіють, практично неможливо, оскільки лексична підсистема є сферою їх реалізації. Репрезентуючи надалі моделі просторової організації морфологізованого метаконцепту та лексикалізованого концепту, слід уточнити, що сама по собі модель – це об'єкт-замісник об'єкта-оригіналу, який уможливує вивчення певних властивостей оригіналу. Метод моделювання дозволяє ближче підійти до пояснення об'єкта дослідження й розкриття його суті, оскільки «пізнання людського мислення пролягає через пошук елементарних частинок концептів» [6, с. 109]. Моделювання вважають одним із засобів знаходження балансу між теорією та практикою [12, р. 283].

Застосування когнітивного підходу до інтерпретації мовних фактів дозволило нам у попередніх роботах [3; 4] встановити, що в *лексикалізованому концепті* (як складовій когнітивного рівня) вербоцентрична інформація представлена кластерами: «фонетичні варіанти», «форматичні варіанти», «семантичні варіанти», «граматичні варіанти»; ментоцентрична – кластерами «посилання», «візузи», «почуття», «міми»; метацентрична інформація представлена кластером «генезис».

Морфологізований мета концепт становить одиницю метакогніції і є конститuentом метакогнітивного рівня лінгво-ментального середовища. Структура *морфологізованих метаконцептів* відрізняється від структури лексикалізованих концептів не кількістю кластерів, а ступенем їх наповненості інформаційними секторами. Такі кластери, як: «міми», «почуття», «образні варіанти» утворюють сукупність, в мережі якої інформації не міститься. Така сукупність виконує функції «вихідної відсутності». Інформаційне наповнення цієї зони відбувається лише за умови включення процесів лексикалізації. Так само інформаційний контент у цій сукупності кластерів згає у випадку перетворення лексикалізованого концепту на морфологізований метаконцепт.

Вербальний аспект лінгвокогнітивного аналізу виникнення афіксальних варіантів лексичних одиниць зумовлює необхідність виділення двох основних критеріїв: *кількісного* та *якісного*. У ролі *кількісного критерію* виступає словотвірна активність елемента, в ролі *якісного* – семантичні трансформації в порівнянні з вихідним варіантом. Як правило, ці два критерії перехрещуються у процесі перетворення стійкого елемента словосполучення на формант [2, с. 64]. У цьому плані первинним критерієм виступає словотвірна активність, вторинним (супроводжувальним) – модифікація внутрішнього наповнення (семантичні трансформації).

Так, морфологізовані метаконцепти –*DRIVEN* та –*LED* виникли в результаті «морфологізації» даних компонентів низки лексикалізованих концептів. При цьому відбулося певне узагальнення їх семантики. Наразі –*driven* позначає «*рухомий; той, що спричиняється до дії певною силою*», наприклад, *CONSUMER-DRIVEN, PRODUCER-DRIVEN, MARKET-DRIVEN, DESIGN-DRIVEN, EGO-DRIVEN, DNA-DRIVEN*.

The United States is a consumer-driven society as opposed to what I see as producer-driven societies in other parts of the world. In a producer-driven society, producers typically mandate the buy/sell rules. (American Fastener Journal, Nov/Dec 2008)

“If hunting seals is a market-driven industry as many people claim, then why isn't the Canadian government listening to what the market is saying and why are millions of tax dollars being poured into it?” (Market Wire, April, 2011)

According to Verganti, design-driven innovations- the radical innovations of product meanings-do not come from the market. Rather, they create new markets by being envisioned and proposed by companies. (Research Technology Management, Nov/Dec 2009)

But with local musical theater director Randall Kramer and contemporary dance choreographer Jon Lehrer – at least to hear them tell it – ego-driven fireworks are nowhere to be found. (Buffalo News, Apr 10, 2011)

Perhaps this decade will bring a Linus Torvalds or Bill Gates of bio-hackerdom-a hobbyist-turned-entrepreneur who can simultaneously innovate and market his or her DNA-driven ideas. (The Washington Post, June 2003).

Проте, в середовищі кластеру «семантичні варіанти» морфологізованого метаконцепту – *DRIVEN* є інформація і про дещо інше його значення: «такий, що діє завдяки певному приладу», наприклад, *COMPUTER-DRIVEN, SATELLITE-DRIVEN*.

According to a release, the NanoPrint LM60 Microarrayer equipped with Arrayit's Patented Microarray Manufacturing Technology (U.S. Patent 6,101,946) is a computer-driven robotic microarray manufacturing system that enables the screening of 1.5 million lead therapeutic compounds per run, and the NanoPrint LM210 enables more than 5 million. (Wireless News, Nov. 7, 2010)

Instead, this one is about online, satellite-driven maps. (Before you say you're not interested, please hang with me a moment.) I also wasn't all that interested when the first generation of these imaging tools came out. However, the latest versions are way, way cool. (Deseret News (Salt Lake City), Mar. 7, 2006).

Морфологізований метаконцепт –*LED* у складі похідних вказує на організацію, «яка керує певним проектом, діяльністю», наприклад, *UNION-LED, INSTRUCTOR-LED, CORPORATE-LED* [10, р. 143].

About 80 demonstrators here joined a national day of union-led rallies marking the anniversary of Martin Luther King Jr.'s assassination by protesting Gov. Rick Scott's appearance at an economic forum Monday (Palm Beach Post, Apr. 5, 2011).

CompuTaught, part of Cengage Learning and a leading developer of computer-based real estate education, today unveiled a new series of live, instructor-led, advanced appraisal courses that will be offered online via WebEx (PR Newswire, Jan. 26, 2011).

This was revealed during the two-day People-Powered Markets trade fair exhibit at the NBC Tent in Fort Bonifacio Global City in Taguig, where the corporate-led social development foundation Philippine Business for Social Progress (PBSP) was a co-presenter (Manila Bulletin, March 4, 2011).

У світлі тематики даної статті слід зазначити що серед цілого ряду параметрів концептуальних структур, параметр регулятивності може виражатись можливістю регуляції наповненості кластерів як лексикалізованих концептів так і морфологізованих метаконцептів інформаційними складовими. Це, насамперед, прослідковується у творенні нових семантичних варіантів. У більш широкому форматі параметр регулятивності можна вбачати і в тому, що кожен морфологізований метаконцепт впродовж свого функціонування може змінювати свою «активність» у процесах концептуальної деривації.

Так, у межах кластеру «*семантичні варіанти*» містяться всі варіанти значень тієї мовної одиниці, яка представляє концепт на вербальному рівні. Слід пам'ятати, що «у системі мови номінативний елемент її структури слугує засобом закріплення та зберігання суспільно-пізнавального досвіду, а історично зумовлена спадкоємність мови творить значний потенціал її семантичного варіювання» [8, с. 66].

Кожного разу потрібний семантичний варіант добирається мовцем у ході комунікації, виходячи із особистих інтенцій та загального наміру, продиктованих інформаційними складовими ментоцентричних кластерів. Наприклад, суфікс *-ism* наразі утворює іменники, які позначають дискримінацію, спрямовану на певну категорію людей: *fattyism, sexism, smokeism*. Нове значення акроніму *LOL* «*laughing out loud*»/«*laugh out loud*» практично повністю витіснило попередні «*lots of luck*» та «*lots of love*».

Прикладом семантичної варіативності дериваційноактивних морфологізованих метаконцептів може послугувати утворення за моделлю афіксоскладання похідна лінгво-ментальна англomовна одиниця спілкування *globophobia*. Про семантичну варіативність першої складової (*globo-*) свідчить наявність двох варіантів її трактування. Перший варіант (*A person who fears or is against globalization*), та другий варіант (*a fear of balloons*). Обидва варіанти наразі функціонують в англійській мові, про що свідчать приклади:

«*I have severe globophobia – a fear of balloons. It makes shopping difficult when stores are giving away balloons to children, and it is practically impossible for me to go to a party without first checking if balloons will be part of the decoration*» (The BBC News Thursday, 30 March 2006).

«*Saturday is trash time in Davos. On the third day of the World Economic Forum, globophobes and anticapitalists of every stripe make their voices heard – well, actually, their fists and brickbats*» (Time, February 12, 2001).

Про семантичну варіативність другої складової (*-phobe*) свідчить наявність декількох варіантів її трактування. В залежності від індивідуальних характеристик світосприйняття та інформаційної навантаженості кластера «почуття» вихідного концепту-компоненту (лексичного або морфемного рівня), інформаційний кластер «семантичні варіанти» такого морфологізованого метаконцепту як – *PHOBIA*, який у межах кластеру «граматичні варіанти» оперує варіантом (*-PHOB(E)*), може репрезентувати такі семантичні варіанти: *a person who is obsessed with...; an unusually strong fear of...; negative feelings about...; the strong and irrational fear of...; a person who is against...; a dislike of...*

Таким чином, семантична варіативність мовного знаку, що виникає через семантичну деривацію, свідчить про дію закону «економії ментальних зусиль». Принципом дії цього закону ми вважаємо «пакування» нової інформації у вже готові ментальні структури (концепти). Слід зазначити і те, що практично кожна нова інформаційна складова в мережі даного кластеру, або будь-якого іншого, викликає зміни й на інших рівнях концепту. Тобто відбуваються кількісні або якісні зміни інформаційних складових у кластерах концепту. Крім того, поява у середовищі морфологізованого метаконцепту нової складової кластеру «семантичні варіанти» у світлі метаконцептуальної парадигми може бути розглянута як результат рівневої варіативності.

Наразі метод семантичного аналізу може бути широко застосований у царині когнітивної лінгвістики з метою встановлення семантичних змін, що супроводжують явища утворення морфологізованих метаконцептів на базі ментальних структур лексикалізованого формату.

Література:

1. Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежицкая; пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
2. Гармаш О.Л. Виникнення словотворчих морфем та процеси афіксальної деривації англomовних інновацій (лінгвокогнітивний аспект) // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», – Вип. 26 – 2012. – С. 63–66.
3. Гармаш О.Л. Англomовні морфологізовані концепти: фрактальна параметризація: [монографія] / О.Л. Гармаш – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – 438с.
4. Гармаш О.Л. Англomовні морфологізовані метаконцепти в процесах концептуальної деривації (на матеріалі мовних інновацій кінця XX – початку XXI ст.): [Текст]: Дис... док. філол. наук: 10.02.04. / О.Л. Гармаш – Запоріжжя, ЗНУ, 2017 – 525с.
5. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира: [монография] / И. А. Голубовская – К.: Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2002. – 293 с.
6. Дудок Р.І. Лінгво-когнітивна парадигма гуманітарного терміна [Текст] / Р. І. Дудок // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2013. – Вип. 27. – С. 104-114.
7. Зализняк А. А. Ключевые идеи русской языковой картины мира / Анна А. Зализняк. И. Б. Левонтина, А. Д. Шмелев. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 524 с.
8. Левицький А.Е. Роль категоріальної семантики у забезпеченні функціонування номінативних одиниць сучасної англійської мови [Текст] / А.Е. Левицький // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 17. – Житомир, 2004. – С. 66–70.
9. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / Селіванова О. О. – Полтава: Довкілля – К, 2008. – 712 с.
10. Шмелев А. Д. Русская языковая модель мира: Материалы к словарю / А. Д. Шмелев. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 224 с.
11. Longman Business English Dictionary. – Harlow, Essex: Longman, 2000. – 533 p.
12. Veivo H., Knuuttiila T. Modelling, Theorising and Interpretation in Cognitive Literary Studies // Cognition and Literary Interpretation in Practice / Ed. by B. Petterson, M. Polvinen, H. Veivo. – Helsinki: Helsinki University Press. – 2005. – P. 283–295.